

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:

десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:

на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

СЈЕВЕРНО ПРАВОСЛАВЉЕ.

Од Николе Беговића.

(Наставак.)

Град Москва заиста је и „бјелокамена“ и „златоглава“ како је Руси већ називају. Цркава има ту управ „сорок сороков“ — четрдесет пута по четрдесет — што'но рекли Руси. Некада је било ту, кажу, до 2000 цркава, а сад овако оне на броју стоје: 7 саборније; 21 манастир; 240 приходскије; 58 домаћије (у кућама); 7 на разним гробљима; до 31 часовније (где се само часови и молебна чате, а служба не служи), и 10 иновјерничкије цркава. Има и 3 позоришта и до 180 разни завода учебније. Жи-вије кућа има преко 13,000, а становника броји до 400,000 душа. Огромна Москва дјели се у нутра, по повјести, на Кремаљ, Китај-город, Бјели-город, земљаној-город и предграђа многа. Све је то повезано са 796 улица и сокака; имаде 51 пијацу; 23 буљвара; 3 парка; 9 језера (прудовъ); 5 гајева (рощей); 10 рјека и потока; 570 фабрика; око четири хиљаде занатлиски завода; 7000 стоваришта (магазина) и дућана; близу 1500 различни трговачки завода.

Земљиште је бреговито, и Москва се простире на седам главица, које се над водом уздижу до 20 хвати висине, а управ то таласање и даје прекрасан чар цијеломе граду, особито у тој досадној равници, која те с малом промјеном све од Беча па ваљда чак до Урала оће да изједе. Тако је дакле већ и сама природа помогла да Москва надвишује све око себе, а Русу је ту сваки бусен земље освјештан са његовом авантурном прошлoшћу, и обиљежена повјест његова и народни понос сваком црквом, и сваким каменом, из кога сама грађанска врлина тога, тако да речем,

фабулознога народа очито проговара. Москва се даде описивати, али се она много љепше даде пјевати! Мислим да ћу вам пре угодити ако мјесто мене руски пјесник рече шта њему Москва врједи, чујте:

„Город чудный, городъ древній,
Ты вмѣстиль въ свои концы
И посады, и деревни, (села)
И палаты, и дворцы! (царева кућа)
Опоясанъ лентой пашенъ, (куле и барутане)
Весь пестреѣшь ты въ садахъ... (баште)
Сколько храмовъ, сколько башенъ
На семи (седам) твоих холмовъ!“

Т. Глинка.

„Твой Кремль — оltарь нашъ и твердыня!
Онъ собралъ Русь, скрѣпилъ, воздвигъ;
Онъ — наша сила и святыня,
Молебникъ и архистратигъ.“

Кнез П. Вяземски.

„Но вотъ ужь близко... Передъ ними
Ужь бѣлокаменной Москвы,
Какъ шаръ, крестами золотыми
Горятъ старинныя главы...
— — — Напрасно ждалъ Наполеонъ.
Послѣднимъ счастьемъ упоенной,
Москвы колѣнопреклоненной,
Съ ключами стараго кремля:
Нѣтъ, не пошла Москва моя
Къ нему съ повинной головою!...
Не праздникъ, не приѣмный даръ, —
Она готовила пожаръ
Нетерпѣливому герою...“

А. Пушкин.

„Развѣ пасынски Россіи
Не поклоняется тебѣ?....“

Т. Глинка.

Такова је, видите, та чудна Москва! Москву од Петрограда немојте растављати, већ их ваља узети уједно па ћете праведно судити ако речете: Москва је руско срце, а Петроград му је лице. Остало је уз то, по пут тибетанскога цјешика, богата својим многим главама, и окатим рукама... Све сам ја то гледао и разгледао,

и поштујем руски понос у сред његове дивне Москве. Истом као Србин виђох се ту највећма као убога сиротица. Летише ми испред смућеније очију пет црније вјекова, што их Србин робује и назадуже. Рјеч ми се у коталцу гушила. Незавиђах Русу његов сјај и богатство, али ни с ума не сметах српскога Призрена. Вај Призрене, рано љута! Не би Србин данас сузе ронио гледајући у сретнијега брата свога, нити би, сиротица, склањао очи и у прикрајак повлачити се морао, да га незадјеси немила вјечна коб.... Опростите слабоћи мојој! Знате чим сам тугу своју видао? Брате, пјесмом српском! Утрем грозне сузе и повучем се на осаму те нацртам двије песме: „На Волхову“ и „Москва“; па одморен тако потегнем из торбе пјесмарицу српску, и читам за себе пјесму „Милош у Латинима.“ Та пјесма споређава живо срећу српску са дивном и на гласу Москвом. Допустите ми, да од те пјесме овђе нешто споредимо:

„Ви сте мудри, господо латинска,

Јесте мудри ал' зборите лудо:

Да ви знате наше намастире,

Наши славни цара задужбине,

Какови су и колики ли су!

Да видите лавру Студеничку

Не далеко од Новог Пазара,

Да видите Ђурђеове Ступове

Код Дежеве старијех дворова,

Задужбине цара Сименуна.

Да видите Високе Дечане,

Код Призрена града бијелога.

Да видите лијепу Троношу

Код Лознице на р'јечи Троноши.

Да видите славну Раваницу

На студеној р'јечи Раваници.

Да видите, пак да се дивите,

Какови су и колики ли су!

Шта је ваша црква Димитрија?“

Па тек „Зидање Раванице:“

„Тад' говори славни кнез Лазаре:

Чујете ли, сва Српска господо!

Што говори госпођа Милица,

Јер неградим нигђе задужбине?

Оћу градит' цркву Раваницу,

У Ресави крај воде Равана;

Имам блага, колико ми драго,

Ударићу темељ од олова,
 Па ћу цркви саградити платна,
 Саградићу од сребра бијела,
 Покрићу је жеженијем златом,
 Поднизати дробнијем бисером,
 Попуњати драгијем каменом.“

Проведосмо на Москви некако, богме, пуни десет дана. Виђосмо многе цркве и манастире; царске дворце и господске палате, лијепе вртове (сади) и паркове, шеталишта и огромна одгојилишта. Кажем вам, много виђосмо; али све не сагледасмо. Црквене су славе великољепне. Бијаше у то доба и слава неке богородичине иконе са „крестним ходом“. То је величанствен призор, како сте већ напред руску литију читали у спјеву кнеза Петра Вјаземскога. Чинило ми се, као да су Руси некако неповјерљиво нас свјештенике православне погледали. Бар толико је истина, да нас нигђе не понудише да шњима служимо. Сад на Москви неке од њих за то озбиљно прекоримо, те они донесу допуштење од свога митрополита за нас, да можемо и јавно се Богу помолити. — Нас тројица служисмо у храму св. Софије саборно шњима службу божију. Руси гледаше нас од тога часа својтљивије. Али нам и досађиваше одмах са својим неким изузетним за свјештенике правилима. У позориште нас не пустише! Они то објасњиваше са некаквима, бајаги, прописима „Св. Јована Златоуста“!!... Па знате ли који људи ми тако премудро поповаше? Нијесу калуђери, ни попови, већ су баш одлични — грађани! — И у самом Петрограду, у повратку нашем из Москве, већ бише строжији, и казаше нам да имаду они на „Островима“ и „Деревњама“ (тако се зову окрајци петроградски) и таковије „љепота“ које „свјешћенику нелзја“ гледати... Доста и о таквом православљу *par excellence*; него да идемо даље.

Да вам казујем како сам видио велико звоно (цар-колокол) тежином 4,800 центи; топ (цар-пушка) тежине 24,000 пуда, (пуд носи 40 фуната); звонару са 33 звона, и још много таквије ствари: неznam би ли вас то све угодно занимало. Ја управ за такове ријеткости не јагмим се. — Више ће вас занимати, ако вам кажем за одгојилиште, у коме се дјеца васпитавају одмах од рођења па до зрелог узраста обојега пола. У то је одгојилиште донесено новорођене дјеце од 1. јануара о. г. па до половине маја 4,700 душа. То је задужбина некога богата бољара, и вреди само за московску губернију. Руси су плодни!...

(Наставиће се.)

Јер то, царе, што те пече —	У прсима смелог' роба;
То је суза бедне раје,	Ал' из гроба
Што ј' на срце твоје пала:	Поникла му мис'о смела,
Да га пали и — сагоре...	Са којом ће радо пасти
Веруј, царе и — злотворе! "...	Милијони!...
— — — — —	А султан је дуран... бесан...,
— — — — —	Па неможе бес да зблажи,
Мач је севно...	А султан је срцем болан —
Оладнела крвца врела	А узалуд лека тражи!

У Бечу, 1867.

Ј. Грчић — Миленко.

МОЈЕ НЕСУЂЕЊЕ.

НОВЕЛА.

(Наставак.)

Зло сам рачунао. Несам више могао чинити што сам хтео: срце ми је савладало вољу.

Целу сам ноћ провео у борби, и кад устадох, једва сам чекао да одем Дрази, да јој се пред ноге бацам и да иштем опроштења од ње, што сам се тако неуљудно владао. Непрекидно сам чинио себи пребацивања, и да сам се могао располовити, једна би ми половина за цело против друге устала, да се бори на живот и смрт.

Како сам могао такав луда бити па о тој невиној, анђелској души тако што и помислити само!

Дрази сам одлазио обично око пет сахата после подне. До тог времена беше ми читав век.

Кад сам у собу ушао, нађем Драгу за гласовиром.

Чињаше се као да неје приметила мој долазак.

— Срдите л' се на мене? — запитам је после кратког ћутања.

Она ме погледа мало дурљиво, потресе главом и одговори:

— Те још како!

— Немојте се, молим вас, срдити. Ја вам обричем, да ћу други пут паметнији и расудљивији бити. Ви хтедoste, сигурно, само огледати, да л' сам момак од мегдана, а ја сам се показао као кукавица. Ал' сада вам ево свечано обричем, да се не ћу више посумњати да ме волите.

Драга прекиде свирку, саслуша ме пажљиво па онда ошет поче даље свирати.

Ја сам је гледао и ћутао. Тако ми се беше стужило, да би за цело ударио био у плач, да се несам срамотио.

Кад је свирање свршила, устаде, приближи ми се, ухвати ме за руку, погледа ме оним чаробним погледом, који ме је увек заносио, па онда проговори:

— А знате л' ви, господичићу мој, да сте ви несносан човек, да сте права грдоба!

— Само ме волите па ма и страшило био.

— Хоћете да вас волим а немате вере у мени!

— Од данас сте сва узданица моја.

— Не ћете дакле бити љубоморни?

На то ме питање прође језа, ал' за то опет одговорим:

— Не ћу!

— И не ће вам противно бити ако и даље узпримам Гају Драгићу?

Тек с највећом натегом могах промуцати:

— Не ће!

— Е, то је лепо! Тек сад вас волим, — рече и пружи ми руку.

Моје се усне дотакосе њезине руке, ал' на срцу ми беше тако тешко, као да га је какав грдан камен притиснуо.

IV.

Бадава је било свако обрицање кад га не могах одржати. У честани походи Гаје Драгића, драгина добра воља при његовим доласцима распалили су у мени љубомору, да сам и на себе и на цео свет омрзао.

Изгубио сам узданицу у Драгу, па не хтедох више живети.

У таком расположењу душевном напишем писмо Дрази. У писму јој рекох, да не могу одржати, што сам обећао, да сам љубоморан до лудила и да јој за то морам збогом остај рећи.

Ал' права ми намера беше да своме животу крај учиним. Прошао сам у мислима живот свој, па сам нашао, да сам више јада претрпео него што имах ведрих дана. Срце ми је пуно било јада, који су тако теретни били, да су ме свеједнако земљи привлачили.

Писмо написах, запечатих и хтедох га послати, ал' не могах одолети жељи, да га сам собом Дрази не однесем, и да на други свет не понесем пољубац, који ће ми рајска врата отворити.

У писму несам ништа спомињао о намери својој, и тврдао сам наумио, да не послушам Драге ма ми што рекла.

Са смртном пресудом у целу дођох Дрази, која ме је необично добро примила,

Као да је знала што сам наумио.

Тужан сам био и ћутао сам. Соба ми је долазала као гробница и већ сам мислио да сам умрљо.

Та бар да смо могли у тај пар обоје умрети, да ме шњоме заједно сахране, да је могу гледати — љубити.

Таке луде мисли долазиле би ми у збуњену главу.

Драга је приметила да сам тужан, невесео, те тако седе уз мене и стаде ме разговарати. Кад сам јој у очи погледао, учини ми се као да видим дно каквог бистрог језера и у њему небо. После сам се опет страшио, кад ми је дошло на памет, да је пода мноштво гроб.

Драгине очи никад се досад не светлише таком чаробном ватром, и мени је све некако долазило, да је много лепша него икада.

Уздрман сам био, ал' на брзо приберем последњу снагу своју и предам писмо Дрази.

— Је л' то писмо ваша рука писала? — запита Драга.

— Ја сам га писао! Хтедох вам га послати, ал' се предомислих и ево где вам га предајем. Прочитајте га, молим вас.

Драга отвори писмо и стаде читати, а ја сам пазио на сваку цртицу да лицу јој. За време читања ни једна јој се цртица неје променила.

Драга је све то, сигурно, тек запусту шалу држала.

Кад је довршила читање, погледа ме погледом пуним прекора и рече гласом, који као да је од туге дрктао:

— Ви ме дакле остављате и то у таком тренутку, кад би ми највише требали!

То несам разумео, а несам је могао ни питати шта мисли, јер у том тренутку уђе у собу драгина мати.

— Помисли само, слатка мати, — рече Драга тужним гласом, — овај господин овде хоће да нас остави, да нам на веки збогом остај рекне!

На те речи деси се што никад ни у сну не бих могао помислити. Мати драгина дође преда ме, ухвати ме за руку и стаде овако говорити:

— За Бога, господине, како би нас остављали и то баш сада. Та то не може бити! Шта би рекао свет, који једва чека да може што зло на моју ћер изнети. Ако заиста волите моју ћер, онда не можете то учинити. Шта се премишљате, дајте руку и обрците, да нас не ћете остављати!

По том говору видех јасно шта је мислила Драга, кад оно рече, да је баш онда остављам, кад би јој највише требао. Неко

досад непознато осећање од туге, јада и чемера обузе ме и мени се учини, кад сам Драгу и матер јој погледао, да обоје по неком договору тако раде.

Премишљао сам шта да одговорим па ми и нехотице дођоше на уста ове речи:

— Не плашите се! Што сте наумили, то ћете већ и без мене постићи. Ја сам, као и шекспиров црнац, своју дужност извршио, па сад могу одлазити.

И сам сам осећао оштрину ових својих речи и тако ми се учини као да је и сам зрак око мене постао горак од њих.

Драга поцрвени, дође управо преда ме, погледа ме оштро својим лепим очима и рече:

— Реците ми шта мислите сад о мени?

Ја одговорим смешећи се:

— Да се желите удати.

— И шта још?

— Ништа више!

— Неје истинна! Ви мислите, да вас за то задржавам, што вас хоћу за оруђе да употребим, да би могла намеру своју извести. Ви мислите да моје срце не може волети него да само рачуна. Одговорите ми искрено, као што правом човеку приличи, да л' сте то мислили?

Погледах Драгу и моје гледање на брзо пређе у чуђење. Зар би могло, — питах самог себе, — у њој толико поноса, толико достојанства бити, да не мисли искрено? Зар би ми могла тако слободно у очи гледати, да ме мисли варати? Заборавих на одговор, на све. Само сам Драгу пред собом видео, њој се дивио и ко зна колико би је још дуго гледао, да ме не трже из тог заноса речима:

— Јесам ли погодила шта сте мислили?

— Несте! — повиках и ухватих је за руку. Ви сте анђео, а ја сам луда. Ја сам збуњен па тек назорице идем за вашим мислима. Не слушајте ме више, ма ја шта рекао. Будите ми вођа, а ја ћу свуда за вама. Ох, опростите ми што вас увредих мојим опорим речима!

Драга ништа не овговори него ме себи привуче, а ја оба-вијем руке своје око стаса њеног.

Држасмо се загрљени, и, ох чуда, мати драгина гледаше нас само, ал' ни речи не рече.

За мало, ал' Драги ударише сузе на очи као што рече од бола, што сам тако о њој мислио.

— Не плачите, — рекох јој, — ја вас не ћу остављати, до-

кле год видим, да ме волите, ал' кад ме престанете волети онда је и моме животу крај!

Драга престаде плакати, ал' поче дрктати и мољаше ме склопљеним рукама, да јој обећам, да је не ћу остављати и да не ћу себи смрти задавати.

— Нека буде, — рекох, — ја остајем и желим живети, докле ме год узволите!

(Свршиће се)

СРБИН И СРБКИЊА — ТАКВИ КАКВИ СУ.

(Свршетак.)

Кад се узму у рачун политични удари, које је србски народ за последњих пет векова претрпео, и они отровни утицаји са стране, којима је он под туђинцем господарем немилице изложен био: није се нимало чудити, ако и данас није без наказа јавног духа србског. Да најштедљивије говоримо, већ извесне бачке песмице доста су, па да се узбуни чувство народног поноса. Ради примера да споменемо песму:

„Све штудирам кога да избирам:

„Преправ новца па љуби трговца,

„И талира, љуби официра,

„И дуката, љуби адвоката“ ...

Да је таква шпекулација са човечијом душом заиста излив отрова који је споља дошао, томе има потврђења у самоме животу оних туђинаца, који се наметуше нама за „цивилизаторе.“ Ево ћемо, колико за разјаснење наведене песмице, толико и за доказ да отров за наше нарави споља струји, изложити неколике црте из туђинског света као што их учени Кулери излаже:

„Брак би ваљало да буде у истини свеза двају срца и двеју душа. Али у наше време небивају такви бракови. Они су ниски пазар. Данас се само на једно гледа, а то на новце. На новце гледају „високородни“ као и „високоучени.“ Непита се никако о врлинама оних који се узимају. Он је богат — то је добра „партија.“ Она ће имати доста мираза — то је добра прилика. Али ви невидите, да је она у годинама, да је наказна и болешљива, да у њеној фамилији страдају од суве болести, да у осталом ваш син за њу и немари. Он воли другу, али његови родитељи не могу да му наказују, да је новац лепа ствар, да богатог човека љуби и поштује цео свет, и да девојка од богатих родитеља воли човека с лепим звањима, почастима. Најпосле, он оставља ону,

која му је драга, па узима жену наказну. Она доноси на свет дете, које није у стању ранити, или ако би јој здравље и допуштало, да сама доји своје дете: „бон-тон,“ покондирено понашање у „великом свету,“ „њени живци (нерви),“ „њен стомак,“ „њене прси“ — све јој најпосле забрањује дете ранити. Сирото невино детенце, колико те љуби твоја нежна мати! Небој се ништа она ће ти набавити дојкињу; јер има новаца. За новце она ће, дабогме, наћи једну сироту жену, која ће јој продати своје млеко. Слабачко, небој се, око материно бди над тобом, и она која те је радила, жртвоваће све за тебе, осим своје „тоалете“ и „бледе боје“; она ће ти још купити, ако треба, и једну козу да би је заменила. Сада, госпо, ви можете читати какву књигу о васпитању деце, ви можете на тенани расуђивати о каквом „журналу мода“; плач вашег детета неће доћи да вас узнемири: оно је у наручју простакиње, коју ви презирете, но која вас замењује у најсветијем позиву, који је Бог женама определио. Али та простакиња воли ваше дете, а ви нисте саревњини? Зашто сте се дакле удали? На што она заклетва пред светим олтаром, пред Богом и пред људима? — Но нечудите се, ако су ваща деца наказна и болесна. Ви нисте поштовали законе природе. Ви сте тражили само уживање и новце. И ви нећете наћи ништа друго, него обману, жалост и очајање. Ваша деца живиће наказна, или ће помрети.“

На другом месту Кулери говори:

„Господар у држави, господар у цркви, господар у дому, у соби, господар као муж, као отац, господар између Бога и земље — човек је све збрисао својом гвозденом вољом. Газећи све законе природе, он се изопачио. Он је пао ниско и повукао је жену са собом, као неограничени господар, он је направио друштво по свом жељу; он је предругојачио идеје и нагоне жене, тако да их више познати неможеш. А видимо, шта је постао род људски под тиранијом човека. Жена није скоро више жена. Човек није одавно више човек. Појмова о лепоме, о истини, о добру, о правди нестало је под суверенском власти човека. Промотримо његово дело:

„Да би се допала човеку, шта чини жена. Она меће своје ноге у ципелице, које јој гњече прсте; она стеже свој стас са неком справом названом „мидер“ (корзета.) То све чини она зато, што човек, који нетражи више матере ни супруге, него оруђе задовољства, хоће нешто налик на лутку. Она стеже своја ребра и трбух, ремети материцу, потискује стомах према цигерицама; црна цигерица креће се са свог места и спушта ниже; прси, спречене у дисању, недају ваздуха цигерицама; крв поста је оскудна; дамариза устав-

љају се у своме развитку; жена или умре или живи неподпуним животом, живи болесна. Такву је човек налази лепу, такву је он хоће за супругу; она треба да томе подлегне или да се одрече удадбе. Она је кржава, али се неужасава од тога. Човек је дошао до оне тачке „цивилизације“, на којој нема више појма о жени. Она зна да разорава своју материцу, лекар јој казује, али шта зна кад човек нетражи у жени мајку и супругу, него само оруђе задовољства. Она зна да руши у свом телу све што треба матери, али шта би чинила са врлинама матере, кад се човек ужасава од позива родитељска? Шта би чинила са свима дражестима матере, кад отац нетражи да гаји децу: она су терет за њега. У осталом, он остаје при својој лутки, а у народу биће увек жена које дају млека, и које су толико несретне, да га морају продавати богатима.“

„За човека „цивилизованог“ жена је лепа кад је изопачила своју природу, кад је болесна морално и физично. Ах, кад би човек тражио врлину, као што тражи порок; кад би морална лепота могла још привући га, кад би чувство за лепо имало још неке владе над његовом душом: би се жена брзо преродила. Она се неби више пренемагала од живаца и патила од толиких болести. — Кад би човек љубио жену такву какву је Бог створио, он би сажалевао ону, која нема снаге да буде мати; он би се сматрао за несретна, ако би имао супругу, која неби могла својим млеком своју децу дојити и он би се ужасавао од оних госпа, које би нерађење сматрале као вршак среће. Кад би човек тако мислио, жена би брзо променила свој начин живота. Она би волела да буде крепка и снажна; волела би да има ребра јака и моћна, прси широке, развите, мишице меснате и једре. Она би била сретна што може бити мати, и неби трпела, да једна сирота најамница мете своју сису у уста њеног детета. Она би била сретна испуњавањем својих дужности матере. Балови, весеља и пијанке ужасавале би ју, кад их људи неби уређивали, да би их непрестано на њих мамили. Не би било више жена изопачене природе, кад би људи љубили врлине.“

Толико Кулери.

Мислим, да је доста толико чути из уста човека, који је одрастао и живи у средини цивилизованог света, изучавајући природу људску такву каква је, — доста је толико од таквог човека чути, па да се призна, да се само под утицајем страних „цивилизатора“ могла овде и онде изопачити природа данашњег Србина и Србкиње. Заиста, ако би хтели да побројимо све изузетке од правог карактера Србина и Србкиње, који се огледа у јавном духу српском, ја неверујем, да би те изузетке тачније сабрати и представити могли, него примењивањем на извесне кру-

гове данашњег нараштаја нашег свију оних слика, које је Кулери снимео са „дивилизованог“ света. А јамачно неће нико узети на себе, да докаже: да те слике нису ориџинали надрицивизације него су копије каквих србских ориџинала однете у западну и средњу Европу.

Осим кварећих „цивилизаторских“ утицаја, наше јавне наради претрпеле су тешке ударе и од варварског угњетача свог. Под притиском који долазаше од тог угњетача, изметнуло се све што је слабије и неспособно да собом влада у друштву србском. Само тако могу се објаснити оне разуздане страсти, које наше народне песме цртају црним сликама неверства у фамилији и подлости у друштву. Под притиском и најбоља способност остаје неразвита, па и у Србству, политично раскомаданом и са свију страна пригњеченом, није могао народни дух развити се онако напредно, као што јо способан у слободи да се развије. Отуд и данас још по неким крајевима нацим неколики остатци сурових средовечних обичаја, н. пр. уцена и крађа девојака, деспотска власт родитеља над децом, робско дворење и уобште неправедно уређени одношаји између женских и мушких, између млађих и старијих женских у задругама, услед чега и примери често крвничког раздора и непријатељства у средини задружних фамилија, итд.

Таке су последице освојачког притиска. Са изгледима за ослобођење и уједињење целог србског народа, расте и нада, да ће јавни дух србски узети се до висине за коју је способан. Да та нада није празно уздање, јасно је из свега што је о Србину и о Србкињи напред изложено. Јест, из свега тога види се, да је и у дубљини несреће народне јавни дух србски сачувао у себи здраву клицу умности и морала; и кад видимо уједно, да се око тако здраве клице уједињава снага васцелог младог Србства: зашто неби тада радосно корачали на сусрет ведријој и светлијој будућности Србина и Србкиње?

Владимир Јовановић.

О ЈУНАЦИМА И ЖЕНАМА.

Јавно предавање дра Лазе Костића.

II.

(Наставак.)

„Вели се да свака присподоба рамље, и ту се ваљда узима да јој је једна нога краћа, ал' у овом случају као да су обе окрчале. Ди би ви, за бога, упоредили најпокретније, најживље суштество, неуспављиви вршак свега живота на овоме свету, ди би ви упоредили дух са радним огледалом, са равним, са мирним, са пра-

вим, непроменљивим, неосетљивим огледалом? Па баш да се узме нај и најматеријалније, да дух није ништа друго до најжешћи степен основне какве промене градива, ипак се баш са те жестине промена не би могла озрцавати у њему ниједна једина појава тако бистро, да би јој се могла разазнати левица и десница, а некамоли читав низ појава, цео један живот, па живот још целог једног народа, као што га многи налазе у Фаусту. Или зар ви мислите да се небесна ведрина, да се зелене адице, да се шајке шеталице, да се ма која лепота у валовитом, усколебаном, ускипилом језеру чистије ил' истинитије огледа него у мирном, у равном воденом огледалу? Све вам то само казује, драги мој, да умно стварање није просто озрцавање природе, него је постваравање, препорођај, палингенеза. Догађај или појава то вам је семе што га случај или судбина сеје по вашој души; ако је земља плодна, семе ће се примити и поникнуће иста биљка као она што је била од које семе долази: исто лишће, и најмање резотине на рубовима у истом реду као у матере, исти цвет, мало блеђи или загаситији, како која земља, исти плод и на последку исто семе, што њиме засејавате читалачке, гледалачке или слушалачке душе. И зато ја велим и верујем да онај цвет што се узима да је најлепши у царској градини Гетовој, тај цвет, што се зове Фауст, да се није развио као што га је потерало семе, него га је премудри баштован бунио каламцима, те тако избише свугде стабљике и основни листићи де је год већ било време да се развије цвет у првобитне биљке, у дивљаке, те тако се изметну иначе дивља али дивна *divina comedia* немачког народа у раздешај самоникле класичности и калам — романтике, у мезалијансију Фауста са Јеленон.“

„Ви опет бркате предмет са ликом, појав са отпојавом, осећај са сећајем; што ви узимате, мусје, да је порођај, то је тек зачетак, што ви мислите да је умно стварање, порођај душе, то је тек диспозиција, тек нагон стварању, ту је душа тек зачела. Елем узбуркано море, што га ви споменуште, то да боме, да није згода за уметничко озрцавање појава, то је само диспозиција; а моменат стварања — тај бива као појављење онога Виргилијевог Нептуна: *Quos ego!*“

Само што у овој душевној бури Нептуна замењује Аполон, а тророге виле четворожична лира:

Sed praestat motos componere fluctus;
и тек онда кад се бујица утиша, кад се вали компонују, тек онда настаје доба умног озрцавања, моменат уметничкога компоновања.“

„Ал' ако несташни поширљивци, ако разјарени поплускавци преитре у својој послушности, ако се прерано уплаше од запо-

вести силнога бога, који се тако изненада појављује, па у тој страви остану у оном истом положају, у ком их је нашао *deus ex machina*, ако се, штоно реч, од стра следе како онда стојимо са вашим озрцавањем?“

„То су ванредни случајеви скакутаве романтике. Кад је разговор о вечитим, непомерљивим законима што по њима круже сунчани и планетарни светови човечује душевности, не ваља се загледати у суктаве комете, које истина чине хуку и буку, ал' у који је језгра двадесет, коликоли, пута лакша од ваздушне љуске ма које скромне планете. Ал' ако баш ви, мусје, желите, да се обазremo и на њи, ја нећу бити толико варварин да вам не учиним по вољи. Елем ако је очар утишног Аполона тако жесток, да заустави потоке створни дубина уметникови у најсиловитијем покрету, онда ће се предмет вештачке преставе огледати у место у равном огледалу, све у самим шупљим, и изпупченим параболским огледалима, проницаће кроз пупчасте капљице ил' угнуте пљускавице. И у таком случају није можно преставити постепеност озрцани појава у органској целини, ако нема на дну душевни дубина уметникови равна огледала, у коме ће се јасније погледати слике из огњишта параболски и иперболски шупљина, као што се огледају слике небесни звезда увеличане таким шупљим зрцалима и прозачним сочивицама у рефлектору великог Хершловог дурбина; ил' ако тога нема, онда дно бар мора бити тавно, да се по њему рашири капљицама и пљускавицама расточен зрак природне појаве, као што се ниже ситном кишицом разлучен зрачак сунчев на тавном своду облачнога неба исписујући седмеробојну дугу.“

„Поједини моменти ти присподоба сасвим су ми нејасни. Шта је ту *tertium comparationis*, ди је тешко довити се и до секундума? Шта преставља у радионици уметничког стварања сверу шупљи огледала и прозачни сочивица, шта ли равницу рефлектора или тавну основу дугом исписаног облака? Шта казује —“

„Опростите, мусје Дима, што вам улазим у реч. Ал' ако станем одговарати на сва та ваша питања, лепо би ми се зафалила ова мудра господа и ове лепе госпође и госпођице што су се овде преда мном искупиле, да чују са свим нешто друго нег' о чему нас двојица поведосмо разговор. Зато ћете допустити да пређем на разговор што сам га њима обећао, а с вама ћу наставити други пут кад се будемо састали само ли ради тога да се обавестимо о законима уметничког стварања.“

A l' honneur de vous revoir!“

(Наставиће се.)

ПОДЛИСТАК.

Луда којем је цар супарник.

(Свршетак.)

Други дан је отац каролинин изненада преминуо. Обичај му је био да главу своју сваки дан меће у чељусту лаву, а овај се збунио, па је баш онда заклошио чељусту кад је глава тамо била. Сигурно да је томе узрок био мала расејаност лавова, мали гиксер против воље његове. Да сам цоротни суд ослободио би га. Неје му била намера да о главу иде коме.

Ал' за то је Каролина ишак остала сироче и сад већ не беше више никога, да је чува од мене.

Сад ме је већ могла сваки дан примати. Та ја сам је и тако запресио био. Сад је већ могла слушати како лудо говори из мене љубав и неје се могла више од тог говора бранити.

После трагичне смрти оца свога неје излазила пред публику за једно две недеље дана, што је и веома природно било. Ја сам јој сваки дан при поласку своме говорио, да се окане те страшне вештине и да напусти целу менажерију.

На те би ми речи увек пажљиво у очи гледала, као да још нешто очекује, као да би хтела питати: па онда?

„Па онда.“ Колико је њих довојака залуд чекало одговора на то питање. А како се лако даје на питање: „Шта ће после бити од мене“, одговорити: „Моја жена.“

Ал' кад сам ја ту реч чувао као какав тврдица благо своје.

Истина да сам јој то једном већ рекао, ал' то је још за живота оца њеног било. Зар ми неје слободно било помишљати, да ја ту реч не морам поновити сад кад је Каролина без обране остала.

Не би знао одговорити да л' сам за то заиста издајнички радио.

Био је 25. фебруар кад сам јој опет при расанку рекао:

— Оканите се тог страшног начина живота — за моју љубав.

Девојче ми стиште руку и стаде се уза ме привијати, као да би ме хтело пољубити, ал' у тренутку, кад је хтедох да загрлим, вешто као кака дивља мачка измаче се и побеже као да је тигар вија.

А ја ни онда још не хтедох одговорити на питање: па онда?

Други дан у јутру још сам у постељи био кад ми донесоше цедуљу, на којој стојаше великим писменима: да ће госпођица Каролина на ново почети своје „продукције“ с Муратом.

Јед и срамота тако ме изненада затекоше, да сам заборавио, да би пре свега имао сам себи нешто да пребацим.

Брзо пођем да потражим Каролину.

Придворник у гостионици рече ми, да се Каролина некуд одселила, ал' да не зна камо. Уједно ми преда писмо од ње.

Писмо то прочитах у колима. У том је писму ово стајало:

„Господине! Мурат има боље срце од вас. Ја ћу шњиме да останем. Он ме не ће убити.“

Јако сам се узбунио био. За што да се сумња у мени? Ал' то не хтедох признати, да има томе узрока. Редак је то човек, који тако јако воли истину, да самог себе по образу ћуша.

Мене да упореди с дивљим звером!

Наговорио сам самог себе, да је све то тек комедијашки понос. Тај народ мисли, да је бог кад стане на даске, које су му као како подножје, па било то позорница или тигров кавез, а овамо је за мужа тек жена.

А да л' сам јој ја то за две недеље дана рекао ма да сам видео да на сваку моју реч чека као цвет на росу?

Ал' све то не паде ми на памет.

Нешто сам осећао према Каролини, што је нека смеса била од љубави и освете, од чуђења и презирања, од насладе и од жеље да је убијем.

Најзгодније ћу моћи то осећање изрећи ако кажем: да сам глادا и био те девојке.

Други сам дан већ на по сахата пре претставе дошао у менажерију. Узех се сиграти с мајмунима док се не почне. Како би овај свет савршен био, да се при стварању његовом застало при мајмунима. Да су у свију нас така лица као у тих паметних животиња: било би једне беде — љубави — мање на земљи. Такав један орангутанг ваља да се не би убијао за орангутанговицу.

Звонце прекиде моје мајмунске студије. Претстава се поче. У почетку је неки помоћник у укроћавању зверова показивао шта уме радити са скотовима слабијег дара. У један је кавез пустио белог медведа и хијену, па је шњима заједно из једне чиније јео пресно месо. То ми је сада на много већој досади било него обично.

На послетку звонце зазвони и по други пут. Стражња врата на тигровом кавезу отворе се и гласови чуђења зачуше се у публици — Каролина уђе од главе до пете у црном оделу. Та, у жалости је била! Ал' за то је опет чудновато било сиграти се комедије у црним хаљинама! И лице јој је блеђе било него обично, а и у очима јој не беше оног чара, који те је савлађивао.

Може бити да је црно одело непријатно дирнуло тигра: ти дивљи зверови, не знам за што, јако се срде на ту општу боју жалости цивилизованог света; а може бити да се за две недеље дана и одучио од чара, којег је Каролина за њ имала; еле доста, да се могло на њему приметити, да је зловољан и да данас не ће баш бити послушан.

Кад му је Каролина у кавез ушла, сагнуо је главу на земљу, и стао је потмуло рикати, као што то обично дивљи зверови чине, кад мисле нападати.

Напрегнута пажња у публике пређе по нагону у страх, и кад се тигар при првом кораку каролинином хитро на две ноге дигао и чељусти своје разјацио, више њих повикаше уплашено Каролини да изађе из кавеза. Ал' Каролина то не учини, него у место тога зглади своју густу косу, једним скоком створи се уз тигра и тако га је ћушила малом својом руком да је све пуцало.

„На место, слуго!“

Сваком је морало престати срце куцати кад је видео, како се то девојче у црном оделу, као кака подземна вила, усудило ћушити то дивље звере, и како се тај царски тигар на тај ударац покуњио и за милост и опроштење молећи довукао се до ногу јој и ту дрктао.

И ја сам још јаче дрктао.

Ох, тај ударац и мене је дирнуо, ал' немилостивије.

Очи девојчине нађоше ме у публици, а у њима се блисташе неки неискazани подсмеј, изазивање и пребацивање.

После тога стаде се улагивати тигру на сву меру. Узедо му грдну шапу његову у руке своје и поче је гладити. Иза тога опет одрешила је белу траку, којом јој је коса била везана, и обмота је око врата тигровог као око врата каког питомог јагњета.

То већ несам могао више да гледам.

Обиђох кавезе и дођох тамо одкуд се у њих од остраг улази. На вратима тигровог кавеза стојаше Дивал, мој стари познаник и слуга у менаџерији, чекајући на знак да врата отвори.

— Добар дан, старче! Шта радиш овде?

— Чекам повратак госпођин.

— Хоће л' то још дуго трајати?

— Данас дуже, него обично.

— Не би л' био тако добар да ми предаш своје место.

— А за што то, господине?

— Хоћу да ти из ненада затекнем госпођицу кад изађе. Хоћу да јој сам собом отворим врата. Та познајеш ме!

Стари слуга намигне очима као да ме разуме. У последње доба често ме је виђао код Каролине, па је мислио, да се са свим разумемо.

— Ал' да се кака несрећа не догоди, господине! Погледајте само: ова мала округла рупа на вратима је за то, да кроз њу гледамо кад је крај продукцији. Немојте да заборавате на то. Кад опазите, да ми госпођа натрашке поскочи, а ви на једанпут, брзо, отворите врата, па чим искочи, одмах их затворите и превуците мандал, јер ће иначе и господин Мурат да изађе за њом. Но, то би тек била лепа забава за публику!

Дошла ми је воља да ту лепу забаву прибавим публици, ал' сам за то уверавао старог слугу, да ми така шала неје ни на крај памети.

— Ал' као да не радим паметно, што вас овде самог остављам.

Неколико лујдора разјаснили су му, да са свим паметно ради, и тако ме остави, помишљајући у себи: дао сам своје место доста паметном човеку.

Кад сам остадох, погледах кроз руну на вратима. Каролина се баш у том тренутку нагла витким телом својим на побеђеног царског звера, и погледом пуним победе тражаше некога у публици.

Ал' тај неко не беше тамо, него стојаше код врата од кавеза.

Ја не знам да л' сам у том тренутку полудео и да л' је и мене очарала Каролина као оно лудо звере? Не знам ни данас шта сам хтео! Да л' хтедох том демону показати да сам и ја тако храбар као он? Да л' ми је досадио живот или да л' му хтедох живот узети? Да л' хтедох себе на жртву свом обожаваном предмету поднети или га пред светом осрамотити?

Било како му драго, еле ја отворим врата и уђем у кавез тигру.

Публика је усклицима страве поздравила мој улазак.

Каролина ме неје приметила.

А ја јој се тихо, полагано приближим и онако опружену на тигру пољубим је ватрено — од срца.

На то се зачује врисак и Каролина уплашено одскочи од тигра.

Сада се само на два тренута опомињем.

Први је био, кад је тигар, опазив ме, скочио на мене и једним ме ударом на земљу оборио; а други, кад се Каролина бацила пред звера, који се справљао да на ново скочи на мене, и кад је обе руке преда се пружио и повикала ми:

— Бежите, ако вам је живот мио, мени је крај!

И после тога видех, како се оштри нокти тигрови у бела јој рамена укопаше, видех како јој крв посукта из драгих ми груди и тиме ми се смрче пред очима: падох у несвест

Кад сам после неког времена, не знам ни сам за колико дана, почео себи долазити, нађем се у болници сав умотан у завојима. Читаво јато лечника стајало је око мене, а најпаметнији између њих четитао ми је јако, што сам се тако олако спасао. Тако лепо не би могао баш сваки човек проћи.

— А шта је с Каролином? — беху ми прве речи.

— Ништа јој неје, — одговорише ми.

Тек кад сам се са свим излечио, рекоше ми, да је њу на комадиће растргао тигар, који би то са мном учинио био, да ми она у помоћ не притече

Чим сам стао на ноге, одмах ме позваше на суд. Прво и прво имао сам посла с влашћу, која је позвана да пази на јавну сигурност. Морао сам платити не знам ни сам колико хиљада франака, што сам се усудио учинити тако дело, које је против живота и опште сигурности ишло. После ми је опет грађански суд јавио, да од мене тражи некакав ујак каролинин, као једини наследник менажерије, да му платим не знам колико

хиљада франака, што сам заводу одузео драгоцено благо за укроћивање дивљих зверова.

Том ујаку сам отишао да се намиримо. Тражио је, да му платим за растргнуту нећаку десет хиљада франака. Неје то ништа много, кад сад мора да прода целу менажерију.

Рекох, да ћу му дати двадесет хиљада франака ако ми и тигра да Погодисмо се.

А ја сам узео пиштољ, па сам мом побри Мурату, кад ме је својимо као топаз очима најмирније гледао, тако пројурио гане кроз чело, да неје ни зајаукнуо.

И сад је кожа мог супарника, који ми је милојку уграбио, у мојој соби за спавање прострта, и колико год пута станем на њу да у постељу легнем, увек ми падну на памет моји двадесет и неколико хиљада франака и она лена два чаробна, сјајна ока, која никада не ћу заборавити.

Пето јавно предавање у Новоме Саду.

(Свршетак.)

После Глише Гершића узео је реч Васа Ђурђевић, и у подужем говору свом разлагао је пријатељство уопште, и то најпре у приватном животу међу појединим људима, а затим у животу јавном, државном. Говорио је, како се у данашње доба и једно и друго пријатељство схваћа и пази, а на послетку говорио је о пријатељству код нас Срба. Разјаснио је пре свега, шта је пријатељство, како постаје и шта оно изискује. Пријатељство је душевна свеза између двојице или више њих основана на узајамној љубави, узајамном поштовању и пожртвовању. Човек, премда га је природа умом одарила и тиме га над свима осталим створовима узвисила, при свем том до потпуна савршенства доћи не може. Он само тежи, да се што више приближи том савршенству. У томе човек један другог потпомаже, ради тога се један другом придружује. Ова обична међу људима свеза нужна је дакле последица човечанског несавршенства. Та обична свеза дакле постала је међу људима из нужде, из невоље. Такова свеза неје још ни из далека то, што је пријатељство. Данас се, до душе, већ и та обична свеза назива пријатељством, али се тим и још много неумеснијим употребљивањем речи: „пријатељ“ у данашње доба узвишена мисао пријатељства изопачава. Па како се данас та реч врло лако узима, и како се данас пријатељи брзо налазе, тако се брзо и губе. Али то неје право и искрено пријатељство. Ово је само стално. Право и искрено пријатељство изискује узајамну љубав, поштовање самога себе, поштење и врлине душевне и веру. Ко нема љубави према ближњем своме, тај неје и не може никоме пријатељ бити; а ко самог себе не поштује тај не може тражити, ни да га други поштује и уважава, а где нема узајамног

поштовања, ту не може бити ни права и искрена пријатељства. Ко нема никаквих врлина, тога не можемо ни искрено волети ни поштовати; а ко напоскон не верује у врлине човочије, тај ни у пријатељство не верује. У пријатеља морају дакле да буду све ствари, све намере и сва настојања заједничка; пријатељи се слажу и у мислима, и у жељама, и у начелима. Не сме међу двојицом повод или темељ пријатељству корист бити; јер на користи самој основано пријатељство траје дотле докле и корист траје; чим те користи не стане, не стане и пријатељства. Ко сам себе поштује, тај не ће нигда тражити оно, што неје кадар вратити. „С тога је дакле пријатељство од нарави постало, а не од невоље и нужде, и више деловањем душе с неким осећањем љубави, него ли мишљу, колико ће оно донети користи.“

Говорник навео је овде више примера из историје, у којима се огледа право и искрено пријатељство, то љубављу, то ретким пожртвовањем. А пошто је иза тога још означио, ко је прави и искрени пријатељ а ко неје, како и по чему се познају и бирају пријатељи, и напоскон о вредности правог и искреног пријатељства: рекао је како је данас тешко у једном човеку саставити све оне врлине, које право и искрено пријатељство условљавају, и како је данас пријатељство на свету тако рећи бела врана. Данас се безазленост, искреност и срдачност држи за глупост; чувство и одушевљење за усијаност и слабост карактера; данас се богатство држи за поштење и великодушност, а шеретлук и лукавство за најбољу намет. Претварање и улагивање је данас начин, којим се до називи пријатељства долази; ласкање и улагивање се данас радо прима и њиме се наслађује а нема ужитка у љубави пријатељства; данас се једном речи оно узнишено начело: „Држи сваког за поштена док се не увериш о противном“ оборило и обратило у оно: „Држи сваког за непоштена док се не увериш о противном,“ то јест, да је поштен?

Прелазећи за тим на пријатељство код нас Срба рекао је говорник, да је код Србина пријатељство еродство. Две обитељи, из којих се момак и девојка узму, опријатеље се. Предавач је навео из народних песама примере, како Србин то пријатељство високо цени и уважава. Кад Србин отац жени сина, он тражи за себе честита пријатеља, а за момка ваљану девојку, па тек кад састави и једно и друго, онда сина жени и девојку проси. Узајамна љубав, поштовање, поштење и једне и друге стране, тражи се при том, па кад се тако две обитељи нађу и спријатеље и из њихове душе се за цео живот свој у једну споје, онда им је то што и једно и друго имаде, наиме поштење и узајамно поштовање, највећи и најсигурнији капитал. Говорник укорава данашњи начин женидбе код нас Срба у цивилизованом кругу, јер се више новац тражи и цени него узајамно пријатељство и врлине душевне, које га условљавају, као да се врлине новцем купују а не новац врлинама. Услед такве женидбе не уроди

нигда брачна љубав оним, чим треба да уроди: не уроди узајамним поштовањем, то јест, пријатељством. Љубав брачна неје увек једнака, него временом бива мања и ваља да се временом претвори у искрено пријатељство, које онда брачнике до гроба прати. Тако и француски писац Лафонтен пише: „Пријатељ је круна човечија. Љубав је сенка јутарња, која све мања и мања бива; а пријатељство је сенка после подна, која све дотле расте и расте, док и сунце живота не зађе.“ Љубав брачна може само онда уродити узајамним поштовањем и пријатељством, ако и муж и жена имају неке врлине, због којих се могу и морају поштовати. Не има ли ни једно ни друго никаквих врлина у себи, до оно мало потрошних новаца, то не ће међу њима ни до узајамног поштовања доћи па ни до пријатељства. И ту онда љубав, срећа и благостање траје докле корист — новац траје, кад то не стане, онда не стане у брачном животу и љубави и среће, па настаје свађа и омраза. А да у таквом браку и новаца брзо не стане, то је са свим природно, јер у таквом брачном животу влада разузданост и раскошност. Па ако је у том браку муж трговац а он је после неколико година већ под стечајем, ако ли је пак званичник, а он лишен свога иметка — који му независност и самосталност у неколико обезбеђаваше — изгледа онда са животом на кукавну плату, па да не изгуби тога извора, а он мора да погази више пута и своје поштење и уверење па и личну слободу своју и да то све за љубав материјалног опстанка свог срамно прода, као што томе ево толики и толики званичници у троједној краљевини жалосне доказе пружише у последње доба.

Поред тога пријатељства, које излази по женидби, не зове Србин, као што је напред речено, ону душевну свезу између двојице пријатељством него побратимством и посестримством. И побратим је с побратимом својим једне мисли, једне жеље, једне тежње и једне душе. Један ће за другога жртвовати све па и себе и живот свој. Редак пример побратимства налазимо у народним песмама међу Краљевићем Марком, Рељом од Пазара, Милошем од Поцерја, Миланом Топлицом и Иваном Косанчићем. Али је још узвишенија идеја посестримства. Ту се Србин толико узнео, да девојку не толико срцем, колико душом љуби, он је љуби као брат сестру, а још већма је поштује. Не љуби се побратим и посестрима због својих спољашњих лепота, већ се они љубе и поштују због душевних врлина. Друге обичне љубави међу њима нема и не сме бити. У народним песмама спасава Грујица част и поштење посестрима своје, дилбер Иконије, уз пожртвовање живота свога. Као што је данас пријатељство тако је и побратимство и посестримство — право и искрено, наине, ретко.

У јавном државном животу неје са пријатељством као у приватном. Ту је пријатељство са политиком дакле са користи скопчано. Али је та корист свеопшта свагда, и сваки онај, који за ту свеопшту корист жртву доприноси, има и мора да има отуд и сам користи, и ако је тако онда су

и жртве праведне. Али може у јавном животу бити више пута општа корист за државу, а да не буде уједно за све поједине, који за ту корист војују. Где је тако, ту се онда и неправедне жртве дају, и лична слобода и корист се забацује, и где је тако, ту не може нигда држава процветати ни дуго се одржати, јер из опште користи нема уједно и поједини борац за њу користи своје; а где нема користи за сваког, који се општем благу жртвује, ту несу ни жртве све праведне. Свака жртва Црногорца за општу корист отачбине своје, корист је и за појединца Црногорца — дакле је праведна.

Код нас, у Аустрији, неје тако. Ту падну више пута неправедне жртве.

Две државе, две војске само онда у савез ступају, ако имају једну тежњу, једну корист.

Два државника могу бити противници и лични непријатељи, али кад се за општу корист слога и жртва њихова иште, онда морају бити једне мисли, једне тежње и једног начела; они дакле морају за љубав опште користи бити пријатељи за време док за општу корист раде.

При свршетку набраја предавач зла, што у народу нашем овладаше и с којих народ наш материјално и нумерично у последње време поче опадати. Луксус и деморализација у народу нашем узрок су његовом опадању. Као што су се та зла у народ наш под управом туђинаца увукла, тако би сада, када је унутрашња управа у нашим рукама, ваљало да ми у народу зла предупређујемо. Предавач укорава ту многе свештенике и судце, о којима има сам то жалосно искуство, да су они баш највећи непријатељи и крвопије народа свога. Народу српском треба да су данас и свештеници и судци и сви предпостављени његови, и сваки свестан Србин, прави и искрен пријатељ, и кад тако буде, онда не ће српски народ опадати, он ће с дана на дан све више и више снаге добивати, и народ ће српски онда, када буде сам себи пријатељ, када сам у себи највише пријатеља и пријатељства буде осећао, онда ће народ српски морати подићи се до богатог, јаког и слободног народа.

Књижевне белешке.

* Јован Балукчић, чиновник у Београду, покренуо је од нове године нов лист за забаву и шалу под именом „Дангуба.“ Лист ће тај излазити једанпут на недељу на четири листа, а годишња му је цена 3 фор. 20 нов. а. вр.

* Политично-економски лист „Србија“ излази од нове године два пута на недељу на досадашњем свом лепом формату, а посвећен је чисто своје политичко-економском програму. По досадашњем правцу и садржају своје „Србија“ заслужује, да се нашем свету што боље препоручи.

БИБЛИОГРАФИЈА*)

Српске књиге.

ПУТ ЛИЦЕЈСКИХ ПИТОМАЦА (јестаственичког одељења) по Србији године 1863. Из путн. бележака целе експедиције саставио покојни Коста Поповић на свет издала уједињена омладина српска. У Београду, у државној штампарији 1867. На 8-ни, 1 л. 173 стр. Стоји 40 н. а. вр.

НАУКА О МУЗИЦИ. Са 35 у тексту уштампаном дрворезним сликама. По немачким изворима написао М. Миловук. У Београду, 1867. Државна штампарија. На 8-ни, 1 л. 110 стр. Стоји 60 н. а. вр.

РУКОВОЂА за српско-босанске, ерцеговачке, старо-србијанске и македонске учитеље, школе и општине. Написао Василије С. Пелагић, учитељ и управитељ босанско-бањалучке богословије. У Београду, штампано у државној штампарији 1867. На 12-ни, 122 стр. Стоји?

ПОУЧЕЊЕ О ВИДАНЉУ РАНА И ДРУГИХ ПОВРЕДА. За народ написао Др. Љубомир Радивојевић. Член општества Русск. врачева у Москви. По други пут штампано с неким изменама. Ране. — Набоји. — Преломљене кости и покварени сглавци. — Изгоретине. — Промрзле части тјела. — Тело и шије за ранјенике. — Поступање са обамрлима. — У Новом Саду. Платонова штампарија 1867. На 16-ни, 48 стр. Стоји 20 н. а. вр.

КАЛЕНДАРЪ СА ШЕМАТИЗМОМЪ КНЯЖЕВСТВА СРБИЈЕ за претупну год. 1868. У Београду, у државној штампарији. На 8-ни, 104 стр. 4 л. Стоји 4 гр. чарш.

СВЕТЦОСЛОВ српско-народни календаръ за лѣто одъ рождества Христовогъ 1868. Издао трошкомъ Иліја К. Анђелковићъ. Година IV. У Београду у штампарији Николе Стефановића. На 8-ни, 1 таб. и 30 стр. Стоји? („Вила.“)

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

С А Д Р Ж А Ј.

Сјеверно православље од Николе Беговића. (Наставак.) — Рајина суза. (Алегорија.) Од Ј. Грчића — Миленка. — Моје несужење. Новела. (Наставак.) — Србин и Српкиња — такви какви су. (Свршетак.) — О јунацима и женама. Јавно предавање дра Лазе Костића. II (Наставак.) — Подлистак: Луда којем је цар суарник. (Свршетак.) — Пето јавно предавање у Новоме Саду. (Свршетак.) — Књижевне белешке. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска.

Уређује: А. Хацић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1868.